

UMETNINE I ČUDESA

GREGORI NORMINTON

Prevela

Tatjana Medić

■ Laguna ■

Naslov originala

Gregory Norminton
ARTS AND WONDERS

Copyright © 2004 by Gregory Norminton

Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

Za Kristijana, Bendžamina i Ksavijera

SADRŽAJ

I. MONSTRORUM ARTIFEX

1.	Na prevaru podmetnut.	15
2.	Kepec-pita	29
3.	Arčimboldo	43
4.	Đan Bonkonvento	62
5.	Odrani čovek	91
6.	Prevaranti	118
7.	Dalibor.	143

II. BIBLIOTEKA UMETNINA I ČUDESA

8.	Nirnberg.	165
9.	Ana, Grečel, usluga.	183
10.	Felzengrunde	201
11.	Knjiga vrlina	217
12.	Biblioteka umetnina	236
13.	<i>Annus Mirabilis</i>	270
14.	Džonatan Not.	290
15.	Vajar živog mesa	314
16.	Manhajm	347
17.	Konzervirana glava.	371

	III. EVO ČOVEKA	
18.	Gnomova senka.	.395
19.	Lakrdijaši	.413
20.	Nuncio.	.430

ĆULIM UŠI BEZ VELIKE POTREBE. Prstom opipavam rupe i rovarim po unutrašnjosti ušesa kao da istiskujem iz njih vodu. Ali ne mogu ućutkati glasove. Proganja me njihov šapat. Zar nikada u šćućurenoj tišini noći ne čujete šuštanje tečnosti u ušima? Onaj tihi mrmor, kao da u njima svaki sačuvani zvuk, još od onog iz materice, odjekuje zatomljen, kao iza zida pećine? To skladište zvukova neumoljivo se puni; što ih je više, to su glasniji. Kakav strašan romor, kakav pritisak u glavi! Buka – taj moj život koji se razbija o stenje zaborava – preti da će me sasvim preplaviti.

Sedim, pognut i bolan, na svojoj postelji od slame. Prebrojavam kosti. Unutrašnji organi mi zevaju i krče; omaknu mi se gasovi nalik uzdasima ili tužnim trubljama. Umišljam kako se san cedi iz mene, sliva mi se ka nogama i curi između podnih dasaka, sve dok mi stopala od modrih ne postanu siva, pa krečnobela, što je najbliže onom što mi je ostalo od ružičaste. Naravno, ta buka u glavi, to podzemno romorenje, nastavlja se. No, čujem i zrikavce kako napolju navijaju svoje časovnike. Dok čiope zvižduću, zamišljam kako u pravim linijama lepeću krilima preko pašnjaka sakupljajući mlečno belilo zore. Zatim stiže očekivani i toliko željeni zvuk kucanja: pažljiv, kao i uvek, da ne uznemiri moju lešinu (ipak sam, zapravo, vrlo star). Vrata se otvaraju uz poznatu škripu. Terezine tamne oči pronalaze moje. Zahvalan sam joj na osmehu i istovremeno njime iznenađen

– kao što sam, uostalom, i svakog dana iznenađen ovom zakasnelom milošću. Tereza mi donosi toplo, tek pomuzeno kozje mleko i komadiće hleba od heljde koje udrobim u činiju da se napravi kaša. Raspitujem se za dečaka i saznajem da je proveo nemirnu noć zbog grčeva u stomaku. Obecavam im svoj stari lek (čist placebo za koji sam saznao od jednog prevaranta u Pragu) i Tereza se povlači.

Ne moram ni da kažem kako nemam više novaca kojima bih mogao da platim za njenu ljubaznost. Udovica i ona izdržavaće me do samoga kraja, ili dok god to budu mogle, ukoliko sam ih dobro razumeo.

Nakon jela, i nakon nužde, u laboru zaperem one delove tela koje mogu da domašim. Oblačenje, čak i u ove jednostavne rite, oduzima mi neočekivano mnogo vremena. Nije ni čudo što stari ljudi uvek nešto preturaju po mislima. Šta drugo da čini um u tolikoj dokolici nego da se potuca tamo i ovamo kroz vreme, zatočen u kožu ove nepodnošljivo spore životinje? Grrr! Proklete ove neposlušne čarape što se samo uvrću! Ne mogu dovoljno da savijem kolena – a, ako ćemo pravo, ni leđa – da bih dotakao prste na nogama. I to ja, čovek koji je celi život proveo bliže stopalima nego većina drugih. Zafrljačim čarape preko postelje i izmilim bosonog na svetlo dana.

Životinje su me pretekle. Terezina skromna menažerija, krepka i sirotinjska. Ja – koji sam slušao riku carskog lava i prebrojavao pera iz krila ptice dodo – posmatram ih kako čeprkaju po gumnu. Nunciovi kunići grickaju nešto u kavezu. Jato kokošaka kvoca i kljuca po prašini. Stara koza, lancem vezana za maslinu, brsti svoj travnati krug obilazeći po njemu urednije od bilo kakvog kompasa.

Izašavši iz senke, uviđam da je sunce još uvek blago i da se njegov hod tek zahuktava. Preda mnom se pruža pejzaž, talasav i ogrnut zelenilom, s podšišanim vrbama i tamnim čempresima poput nedogorelih sveća. Jutra vinove loze, plodonosne aleje uljuljkane mekom svetlošću, i iza njih, impresivno zgurani, poznati obrisi Fjezolea. Tokom pedeset i jedne godine prošao sam čudan put vrativši se na njegov početak. Naime, rođen sam nedaleko odavde, u senci Duoma, čiji zvon odjekuje krajolikom sve do moje sobice, i koji je mome ocu otkucao poslednji sat mnogo pre no što će to učiniti meni.

Probijajući se (ovu reč koristim u proizvoljnom značenju) kroz orošenu travu, stižem do svoje klupe. Prostim kožnim remenom okovan sam oko zgloba za knjigu i svitke i mastilo, a gušćije pero zataknuto mi je za uvo: usuđujem se reći, puka parodija moje negdašnje radinosti.

Marmor ne posustaje, i dalje osećam pritisak u glavi.

Uzdahnivši, spuštam se na sedište (klupu koju je Terezin muž istesao od hrastovog debla) da poredam svoj pribor. Thesaurus hieroglyphicorum spuštam na krilo, mastionicu stavljam pokraj sebe, otvaram veliku praznu stranicu moje proste knjige i krajnje malodušno pogledam ka kolibi. Tereza i udovica rade u povrtnjaku, vade šargarepe. Prodrmaju im zelene vlati da počupaju tanušne žilice oko korena. Onda zafrljače šargarepe ukraj bašte, bacajući preko hrpe nabacanog povrća poglede prema Terezinom sinu, malom Nunciju, koji štapićem žvrlja nešto po prašini. Kako bih voleo da im se pridružim! Da radim nešto pošteno, kao što je Adam radio, noktiju prljavih od dobre crnice, umesto ovog škripavog i žmirkavog posla koji mi predstoji. Zarobljen u ovom žalosnom telu, očiju koje me izdaju – star uprkos sebi samom – moram ispričati priču svog života. Moram krenuti ponovo svojim stopama, radi budućih naraštaja, da ovi glasovi u mojoj glavi ne bi zajedno sa mnom završili pod zemljom. I zahvaljujem Bogu što je sačuvao moju smrt za mene, onda kad sam je mogao izgubiti. Jer, viđao sam kako ljude spržene i posečene čelikom, nepripremljene, bacaju u crno jezero. Da li me to oni posmatraju iz dubina, te izgubljene duše? U ovom Životu, ja moram progovoriti za sve njih. Nije to lak zadatak: od snova do uskrsljih duhova, od rita do halja po najnovijoj modi. Pero mi podrhtava pred ovim izazovom kao da bi najradije odletelo.

Zbog svega što beše, lector future Tomazo Grili ponizno traži vašu samilost.

I

Monstrorum Artifex

1

Na prevaru podmetnut

Sada ću vam ispričati celu istinu.

Kad sam se rodio (tako je bar tvrdio moj otac, mati mi je umrla na porođaju), babica je kriknula: „Nakaza! Nakaza!“, i okliznula se o plodovu vodu. Udarivši glavom o ivicu kofe, ta lakoverna žena izgubila je svest. Tako je zapalo mojoj majci – iz koje je još uvek šikljalo kao iz česme – da me pljesne po dupetu da zaplačem. Podigla me je s postelje, onako mermernosivog poput škembeta; kad mi je ugledala lice, ruka joj se na tren zaustavila.

„Sreća tvoja“, govorio bi otac uvek kad bi mi pokazao odraz u ogledalu, „što je majčinska ljubav slepa.“

Ipak me je pljesnula. Ja sam poslušno zaplakao i sivu boju promenio u ružičastu. Među rodbinom su u ložnici nastali veliki žagor i pometnja. Dodavali su me iz ruke u ruku, držeći me naopake kao Ahila u reci Stiks, sve dok otac nije podigao glavu ka nebesima. Zatražili su vodu i ubruse i sveštenika. Otac je poljubio majčino znojavo čelo i držao njene onemoćale prste. Neki mudri rođak izneo me je iz odaje u kojoj je mati, zauzimajući se za mene do poslednjeg daha, preminula od estetskog šoka.

Taj je gubitak za mog oca bio stravičan. Mora da sam iz te druge odaje čuo njegov plač i grcaje (i pored plodove vode u ušima), dok me je tetka držala što dalje od sebe. Niko ga nije mogao utešiti,

a najmanje od svih njegovo grešno groteskno dete. „Dalje s njim odavdel!“, vikao je otac. „Dalje s tim ubicom!“

Tako sam, pre no što sam progovorio ili uspeo da povučem ijednu crticu, postao zločinac: tihi krivac za materoubistvo.

Na nekoliko meseci – ali tek pošto su obavljeni krštenje i sahrana – poveren sam dojilji, izvesnoj Smeraldini, koja mora da me je na neki način volela pošto me je pustila na svoja nedra. Smeraldina i ja smo boravili na spratu očeve kuće, daleko od buke njegovog studija sa svim onim burgijama i dletima i bistama od alabastera. Moj je otac, pak, ostao u prizemlju, lancima privezan za svoj posao kao Odisej za jarbol, da ne bi poludeo. Nas smo se dvojica takmičili koji će jače da urla. Usuđujem se reći da je otac pobeđivao. Tek negde pred Božić dozvoljeno mi je da mu priđem, mada je čak i tada Smeraldina morala da me drži, dok su ujac i ujne nadgledali naš susret u slučaju da nešto krene po zlu.

„Ima sve udove“, usudio se da primeti moj ujak Umberto, „i u donjem delu izgleda da je dobro opremljen. Lice mu izgleda... prilično jezivo... ali to će se možda većim delom ispraviti kad poraste.“

Anonimo Grili vitlao je skicama moje majke koje je nacrtao za njenog života. Da li svi jasno vide njenu vanrednu lepotu, skoro savršen stas – zar su *zaboravili*? Pitomi vinogradi ne rađaju kiselo grožđe. Tako je ispalo da sam podmetnut, to jest demon na prevaru uguran u pokojničinu matericu. Smeraldina, pobožna žena, podigla je ruke da zapuši uši. Onda me je, nasmešivši se u moju odbranu, uzela s mesta gde su me ostavili i prinela me ocu pod nos.

Budući izobličen, nisam bio umiljato detešce. Možda je Smeraldina bila ta koja me je naučila da se osmehnem na nejasni obrisi očevo lice. Jer ja se jesam osmehnuo, tako je, a pride sam i zagugutao. Ružičasta pesnica leve ruke, od koje će jednog dana zavisiti sva moja sreća, iskrala mi se ispod čebenceta. Tada mi je otac, dok su svi okupljeni zadržavali dah, ponudio svoj glinom umazani prst.

„Neke veze nikad se ne mogu raskinuti“, govorio bi mi otac svaki put kad bi se u pijanstvu prisetio tog trenutka. „Nisam te

mogao odbaciti, Tomazo. Zar sam te ikada zanemarivao? Jesam li ikada, uprkos svemu, zapustio tvoje odgajanje?“

Tazbina je uzdahnula na ovaj dirljivi prizor pomirenja. Primitivši da su roditelju zasuzile oči kad je ugledao svoga sina, Smeraldina me je bojažljivo spustila na očevo krilo. Tamo sam ostao da sedim, kako sam znao i umeo, ne puštajući očev prst i zaprepašćeno zureći u alatke na njegovom stolu. Anonimo Grili je (u nedostatku bolje ideje) potražio špatulu i prineo mi je da je bolje osmotrim. Mora da sam zažmirkao na nju.

„Biće umetnik“, kazala je Smeraldina. „Baš kao i njegov otac.“

Ukoliko sam u najranijem detinjstvu i zauzimao neko mesto u očevom životu, ono je bilo na samom rubu njegovog neizvesnog bivstvovanja.

Anonimo Grili je bio vajar. Rođen i odrastao u Firenci, u dobroj trgovačkoj kući, od najranijih dana pokazivao je jedan potpuno beskoristan talenat. Umeo je rukama da pravi svakojake divne stvarčice. S osam godina sam je sebi deljao igračke od drveta: sićušne zverinjake s lavovima, konjima i medvedima. Kad je napunio dvanaestu i crne paperjaste dlačice mu zasenčile nausnice, vajao je nimfe iz blata s obala reke Arno. Njegov otac, Đakopo Grili, rečito je pesnicama negodovao zbog sinovljeve umetničke nastrojenosti.

„Ja sam za njega predstavljao žig srama“, govorio bi mi Anonimo. „Kaljao sam odeću i išao neočešljan. Šake su mi uvek bile prljave od gline.“

Moj deda Đakopo Grilo za vajare je znao samo zahvaljujući gildama firentinskih zanatlija. Njih su unajmljivali da ukrase vile, prodavali su ukrasne grbove i nisu mogli predstavljati dostojan uzor njegovom sinu jedincu. „Bez pogovora i bez razgovora“, obično bi ga upozorio podigavši kažiprst. „Trgovačeš svilom, dečko moj, utuvi to.“

Tri godine kasnije, vajar Žan Bulonj, poznatiji u svetu kao Đambolonja, primio je Anonima u redove svojih pomoćnika. (Đakopo Grilo, premda uvređen i ožalošćen sinovljevom neposlušnošću,

nije mu ovo mogao odbiti, budući da je tako imao čast da, iako posredno, služi samom velikom vojvodi. No, mladiću je ipak okrenuo leđa, a tako je i ostalo sve dok ih smrt nije zavek rastavila.) Nadajući se da će tako udovoljiti svome flamanskom majstoru, moj se otac posvetio izradi odlivaka. Pod budnim okom Antonija Susinija, pomagao je u izradi malih bronzanih kopija Đambolonjinih dela, koje su se, u slavu vajara, prodavale diljem Evrope. Bio je to zamoran i znojav posao. Međutim, Anonimo nije posustajao, tri duge godine krao je zanat, dok jednog dana Susini nije za njega došapnuo koju lepu reč gazdi, te ga je ovaj primio za stalnog učenika.

Đambolonja, genijalni majstor za oblikovanje gline, zapravo je nerado lično izrađivao statue. Taj drugorazredni zadatak – mukotrpno klesanje kamena, obeleženo prostačkim fizičkim naporom – dopadao je njegovim pomoćnicima. Tako je moj otac doveo do savršenstva, u svojim najranijim godinama, napupele grudi *Firence u trijumfu nad Pizom* naručene za palatu Vekio; burgijom se borio sa Samsonovom kosom i sredio mu vilicu da čvrsto krase večiti vrh njegovog brutalnog zamaha.

Tamo, u Bolonji (gde mu je majstor imao radionicu), otac je upoznao moju majku Beatrice. Ona je bila kći Antonija Rajmondija, jednog denovskog trgovca mermerom, koji će je napokon dati mome ocu uz vrlo pristojan miraz. Delovalo je da je Anonimova budućnost osigurana, tim pre što je aprila 1574. umro Kozimo de Mediči – veliki tiranin i pokrovitelj umetnosti. Anonimo je vest o njegovoj smrti dočekaao s ushićenjem. Bilo je potrebno, vidite, izraditi njegovu statuu po porudžbini države. Moj je otac trebalo da pomaže Đambolonji u izradi lica i šaka velikog vojvode.

Kozimovo telo čuvalo se u palati Sinjorija. Sveže balzamovano, odavalo je miris smola, talka i cinober pigmenta. Zamišljam kako je otac drvenim nožem utiskivao vlasi u voštani kalup. Mora da je bio užasno pažljiv i pun treme dok je radio pod ravnodušnim pogledom stražara, budno proučavajući onu čuvenu bradu i bacajući povremene poglede na leš, proveravajući da mu se nisu otvorile

oči. I kako je samo životan bio rezultat! Veliki vojvoda u glini, tom bledunjavom testu, ponovljen je i u vosku, uz implicitnu poruku: Medičijevi nikad ne umiru.

Uskoro se moj otac pridružio ceremonijalnoj procesiji koja se probijala ulicama ka San Lorencu. Brojni slikari i drvodelje (od kojih su mnoge dovele Bordžije zbog Mikelandelovog pokopa) ukрасili su crkvu lobanjama i skeletima. Anonimo se divio tim iscerenim opomenama. Dok je stajao u dnu glavne lađe – skoro izašavši na sam trg – pogledao je preko pobožnih glava u ukrašenu lutku koja je predstavljala trulećeg vojvodu. I obuzeo ga je žar ambicije. Rasplamsala mu se u grudima kao kad čoveka ispuni neodoljiva želja da vikne u prazan zdenac. Znao je da se njegovo šegrtovanje okončalo. Hoće li se sada prepustiti tihoj udobnosti zanatlijskog života? Kud god bi bacio pogled po crkvi, nadmeno bi ga dočekala pompa zagrobnog života – bogati kostimi i cvetni medaljoni, vezene tkanine baldahina, sva ta zaveštanja mrtvih živima – zbog kojih su oni smešni skeleti delovali manje strašno. Baš kao što je, rastužen sopstvenom smrtnošću, Frančesko de Mediči tešio sebe podsećanjima na trijumfe svoga oca (trijumfe koje će po pravu nasleđa sigurno i sam ponoviti), tako je i Anonimo Grili, tražeći pravo na umetničku slobodu, utabao stazu sopstvenoj sudbini.

Izabranim modelima izrađenim u vosku u Đambolonjinom studiju moj je otac zaslužio svoje mesto u Slikarskoj akademiji. Tri je godine boravio među slikarima, vajarima i arhitektama pod patronatom samog velikog vojvode. Anonimo i Beatrice se venčali; uskoro je trebalo da njegovi reljefi u glini i njegovi *putti** s rupicama na obrazima i faunovskim nogama dobiju svoje oličenje u krvi i mesu. Jer, Beatrice je ostala bremenita, te je Anonimo njenim mirazom kupio našu prvu kuću u Via del Orijulo, gde su mogli do savršenstva da oblikuju svoje prvenče.

Šest meseci nakon mog rođenja i njegovih poražavajućih posledica, Anonimo Grili bio je pozvan na sastanak kod šestorice konzula Akademije. Ophrvan žalošću, nije bio uspeo da dovrši

* Ital.: *putti* – anđelčići. (Prim. prev.)

narudžbinu. Grube skice Dijane na kupanju koje je nažvrljao samo sat pre sastanka nisu ga uspele zaštititi od izbacivanja. Nije mi bilo dosta što sam ubio majku, već sam i oca lišio uhlebljenja.

Čitavo moje detinjstvo – to jest dok nisu otkrivene moje neočekivane sposobnosti – Anonimo se mučio da iskamči poneki posao od zanatskih gildi koje su ga prezirale zbog gubitka statusa. Bio je, uprkos tome što se u pijanstvu dičio svojim genijem, srozan na status običnog najamnika. Vrlo je često morao da me prepusti brizi rođaka kako bi preuzeo neki posao u provinciji.

„Da malterišem neku prokletu kapelicu u Valombrozi. Mogli su i da me šutnu na Siciliju s vrećom ptičjih govana umesto gipsa!“

Za tako gordog umetnika predstavljalo je poniženje malterisati. Kako je samo mrzeo dične članove Akademije, gde ga je, u njegovoj mašti, čekala prazna stolica vapijući zbog njegovog odsustva. No, iznutra ga nije izjedala samo društvena ambicija. I talenat moga oca je trpeo: bio je ukaljan i oklevetan. Žudeo je da spere ljagu s njega.

I tako smo živeli nas dvojica, odvojeno a između istih zidova, obojica mučeni žudnjom – moj otac za uspehom, a ja za ocem.

Odsustvo nečega – nekog vitalnog sastojka života – bilo mi je očigledno od prvog podoja. Od te moje nezasite gladi presušile su i Smeraldina i njene naslednice. Vreo kao peć, crven u licu i bezub, nisam se dao umiriti na prečac i nerado ponuđenim nedrima svojih dojlja (koje su, ipak, imale da hrane i druga usta), niti gugutanjem rođaka prilikom njihovih sve ređih poseta domu Grilijevih. Tražio sam majku koja me je rodila, matericu koja je trunula. U nedostatku iste, mogao sam se zadovoljiti i očevom ljubavlju.

Avaj, između dvaju suprotnih osećanja, ushićenosti mojim postojanjem i žalosti zbog smrti moje majke, moj je otac odabrao žalost; ili je možda žalost odabrala njega, kao što pas lualica odabere kakvog neznanca meka srca.

Godine su prolazile, a ja sam se učio, sasvim nasumice, uobičajenim trikovima detinjstva. Kraba u žurnom uzmicanju, hodač po zategnutom užetu, pajac – sve sam to bio kako je vreme prolazilo.

Mrljavi retoričar. Grčki tragičar odranog kolena. Tolike maske i kostimi. Pa ipak, nijedna mi nije donela pravo na očevu privrženost. Budući jedinac, njegov bol sam doživljavao kao prisustvo nekog tajanstvenog, nadmoćnog brata. Mogao sam skakati i hukati i glupirati se naokolo: otac bi me za nagradu pogledao, ali osmeh bi mu pri tom zgasnuo, a pogled ponovo pomračila tuga.

„Zašto se ne igraš napolju?“, prebacila bi mi neka najnovija dadilja. „Bašta je puna cvrčaka – što ne pokušaš da uhvatiš nekog?“ (Prošle su godine pre no što sam naučio da je to samo *trik*). „Tata ima puno posla. Ne smeš da mu smetaš.“

Zar ikog čudi takvo jedno odrastanje? Moje je lice, verujte, od samog pojavljivanja bilo mučan prizor, mada su mi udovi na rođenju više obećavali. Avaj, uskraćen za ljubav, kao biljka bez vode, puštao sam čudne izdanke. To jest, ništa na meni nije srazmerno raslo. Moja je anatomija bila pravi bučkuriš, spoj delova uzetih s različitih modela. Tako su moje noge, debeljuškaste i dlakave kao u fauna, nataknute na uska, izmučena stopala. Moj trup potpuno je razvijen, pompezno isturenog grudnog koša, zbog čega stalno izgledam kao da sam upravo iz sve snage udahnuo, dočim su mi kukovi uski, zaljuljani na debeljuškastim butinama, a guzovi detinje natrčeni. (Na nekim sam mestima srećnije obdaren. Moja muškost, ako tako mogu da je nazovem, kratka je ali neobično debela, a imam i krupne šake s rupicama koje vise sa skraćenih ruku, kao kakva vesla.) Pa kako onda sastaviti takvo čudo od delova u skladnu celinu? Što se mog lica tiče, zar i sam pomen njegovih crta (nos kao pijandura, sitna vilica, jezik prevelik za usnu duplju) neće stvoriti u vašoj mašti zbunjujuću sliku zbog koje biste se kroz ovu knjigu probijali nerado i s mukom, kao da je nemoguća izmišljotina grozničavog uma?

Moja me je nakaznost ispunjavala sramom. Ta mi je činjenica bila sve jasnija, jer bi se otac, svaki put kad bih protrljao svoj slinavi nos o njegovo krilo ili mu se musavim prstima uhvatio za kecelju, trgnuo i uzviknuo. Kao doživotni mrzitelj paukova, uvek sam držao nadohvat ruke limeni vrč i papire kojima bih mogao da uklonim ove nepoželjne posetioce. Tako bi i moj otac mene, kad god bih

narušio privatnost njegove radne sobe, izgurao u dojiljine ruke, s istim nepresušnim gađenjem.

Šta sam mogao učiniti da poništim svoju nakaznost? Napolju su se deca sa mnom isprva rado igrala; međutim, nekoliko godina kasnije, prognali su me iz svog društva. Izrugivan, zasipan blatom a ponekad i kamenicama, mogao sam jedino pokunjeno da bežim, očiju vlažnih od nemoćnog besa. Nisam čak mogao ni da otrčim kući ridajući, nagrđenog lica, da potražim utehu. Jer, bujne grudi moje dadilje (kako je konstantan bio taj deo njihove anatomije, iako su se lica iznad njega smenjivala) brzo bi uzmicale pred mojim izobličenim, ožalošćenim likom. Privrženost plaćenih Smeraldini-nih naslednica ipak je tražila cenu koju otac nije mogao priuštiti.

Kako ne bih preterao s nabranjem svojih muka, ipak bih morao da navedem i nekakve koristi. Odbačen od strane vršnjaka, lunjao sam ulicama grada, zbunjeno oprezan, pognute glave da ne privučem pažnju kakvog radoznalog neznanca. Ovo moje skrušeno držanje (koje me je vrlo uspešno činilo nevidljivim) usmeravalo mi je pogled na životne sitnice. Posmatrao sam neumornu radinost mrava: kako, nakon divljačkog napada, nose iznad glave leptirova krila poput brodskih jedara. Žišci blistavi poput dragulja neprobirljivo su se odmarali na mom palcu. Sećam se kako sam jednom slamčicom spasao bogomoljku koja se batrgala u nekoj barici blata. Zgrabivši drhtavu stabljiku, kao da je razmišljala o svom usudu. Pažljivo sam je preneo na sunce, gde je ostala da se greje dok se nije osušila, skidajući blato s tela. Ne znam koliko sam tako sedeo u onoj vreloj prašini, usred vreve i gužve, posmatrajući tu bogomoljku kako se dovodi u red. Najzad se, onom ljubopitljivom glavom i prestrašenim crnim očima, okrenula k meni. Bilo mi se učinilo da joj se donja vilica pomera i da mi izgovara svoju nečujnu zahvalnicu. Primetio sam njena dva žuta krila s indigo-plavim očima u sredini – i bogomoljka je odlepršala ka nebu bez oblačka, na šta sam ja iznenađeno ustuknuo.

Umberto Rajmondi (moj ujak i naslednik posla s denovskim mermerom) bio je jedan mračan i gizdav plemić koji je svoje bogatunsko slobodno vreme ispunjavao knjigama i koji se nikada nije oslobodio osećanja dužnosti prema svojoj preminuloj sestri. Jednog

jutra, dok sam se zabavljao nekom bubom na Trgu Sinjorija, samo što me nije šutnuo u stražnjicu pre no što me je prepoznao.

„Ti!“, uzviknuo je. „Zašto sediš u toj prašini? Mislio sam da si neki prosjak.“

Buba se prevrnu s mog palca i pade na leđa, bespomoćno mlatarajući nožicama. Pokušao sam da je preokrenem.

„Ne pravi se gluv, dečake“, kazao mi je ujak. „Gledaj u mene – kakav bezobrazluk!“

Poslušah ga i trepnuh nekoliko puta u pravcu njegovog lica koje mi je zaklanjalo sunce. Neptun je sa svoje fontane iskosa zurio u nas.

„Zna li onaj tvoj otac gde si?“ (Dadilja mi je bila zadremala, zagnjurivši lice u prevoje svog podvoljka. Pobegao sam ispraćen jedino njenim hrkanjem.) „Ustaj, Tomazo! Da ti nije maca pojela jezik?“

Toliko je pitanja koja čekaju odgovor: od kojeg da počnem?

S izrazom iznenađenja i neodobravanja, ujak Umberto ljutito me je odveo svojoj kući u Ulicu Kalcajoli. Njegov glas i naši koraci odzvanjali su odbijajući se o kararski mermer. Posluga nam se užurbano sklanjala i klanjala; osećao sam na leđima njihove poglede. Ujak me je poveo uz široko stepenište, a odatle, kroz neke hodnike bez prozora, do njegove radne sobe. Ploče na zidovima krasili su prikazi raznih umetnina: knjiga i slika, velikih medaljona okačenih o klinove, urolanih svitaka uvezanih crvenom čipkom. Ove slike predmeta dočekivale su goste ispred svojih dvojnika, pošto su iza tih ploča ležala sva ona čudesa prosvetljenosti: ne samo drevne knjige već i novija dela – o kosmologiji i geometriji i Novom svetu, Vazarijevi *Životi slavnih slikara, vajara i arhitekata* i *Život Mikelandela*, knjige o botanici i egzotičnim zverima, uz nešto sentimentalnih romana čisto radi ravnoteže.

Ujak Umberto je sedeo uspravljenih leđa na stolici. Svoje maljave šake načičkane prstenjem s dragim kamenjem položio je na širok jednostavan astal od trešnjevog drveta i proučavao mi lice.

„Šta si radio?“, upitao me je dok sam se postrance provlačio pokraj njegovih hrtova. (Brut i Ahil obraćali su na mene pažnju

koliko i na senku; u punoj visini, njihove čeljusti dopirale su mi taman do grkljana.) „Tomazo, ja sam preneražen. Pomislio sam da prosiš.“

„Oh, ne, ujače.“

„U nešto si se bio zagledao. U šta si to zurio? Nisi slabouman, zar ne?“

„Samo sam...“

„Razumeš li moje pitanje?“

„Gledao sam...“

„Ne možemo dozvoliti da se vucaraš po gradu kao neki kreten.“

Osetivši da sam se prepao, a ipak nerad da smekša ton, Umberto mi je pokazao da sednem. Opkoračio sam uglačanu stolicu bez naslona i ostao uz ivicu stola, prestrašen. Iza mene su dahtali kerovi, lapćući vlažnim jezicima.

„Hoću da mi pročitaš ove reči, Tomazo. Reci mi šta vidiš.“

Kitnjastim perom, ujak zaškripota u dnu pergamenta. Zatim mi pokaza nekoliko reči da pročitam. Nisam imao predstavu šta znače.

„Figlio, Tomazo.“

„Figlio?“

„A ovo?“

Blenuo sam u onu drugu škrabotinu. Ličila je na iskrzani zub iz profila.

„Stvarno ne znaš?“, čudio se moj ujak, zavalivši se na naslon stolice. „Ni jednu ni drugu reč?“

„Znam šta znači 'sin'.“

„Ali ne umeš da *pročitaš*?“

„Kad vi pročitate, ja znam šta znači.“

Tako je otkrivena moja nepismenost – što nije bilo ništa neobično. Međutim, ja sam bio od pismene sorte, i nije dolazio u obzir da nastanjujem isti mentalni kal kao tamo neki prosti puk. Umberto je, čupnuvši energično bradu, rešio da ispravi grešku. „Iz obzira prema tvojoj pokojnoj majci, osećam dužnost da nešto preduzmem“, kazao je. Bio sam, uprkos svemu, izdanak njegove preminule sestre. U tome je ležala jedina moja vrednost: bio sam kao loša slika senilnog velemajestora. „Dolazićeš ovamo svakoga jutra. Ne u moj

studiolo, već dole – u kuhinju. Tamo ima jedan poseban sto, u niši. Tamo ćeš od prozora imati dovoljno svetlosti. Ja ću plaćati za tvoje podučavanje. Tako reci ocu kad ga budeš video.“

No, otac baš nije pokazao mnogo razumevanja. Besneo je što se taj brbljivi starac uopšte mešao, taj moj dobročinitelj, pa je nekoliko dana samo ćutao i durio se, što je više od reči govorilo o njegovom povređenom ponosu. Ali ipak mi je dozvolio da pohađam časove.

Sedeo sam, mašući nogama, na visokoj stolici, dok mi je privatni učitelj disao za vrat – jedan bledunjavi mladi učenjak po imenu Pjombino, koji je bazdio na ustajali znoj i pokvarene zube, ali je i moje nedostatke prihvatao bez vajkanja. S velikim strpljenjem se posvetio umu koji se nije dao tako lako oblikovati. Imao sam poteškoća s učenjem napamet; recimo, slova sam morao da zamišljam kao živa bića da bih mogao da ih upamtim. A je bilo oko koje zuri u provaliju, malo b je bilo puž koji se penje uz granu, C je imalo oblik mačke koja se valja u prašini. Slične metode su mi služile i za brojke. Klizećeg labuda 2 sledio je uzleteli drugar – 3. Nostalgично 7, zagledano u svoju prošlost, nije ni primećivalo pešćanik od 8 koji mu je ostao iza leđa. Naročito sam se ponosio čovekom koji čuču – 4, zbog čega sam bio hladno prekoren.

„Zar ne možeš da prihvatiš stvari onakvima kakve *jesu*?“, žalio se moj učitelj. „Zar sve mora da te podseća na nešto drugo?“

Međutim, ipak mi je bilo dozvoljeno da koristim svoje čudne metode pamćenja, i za godinu dana već sam rovaio po ujakovim policama za knjige. One visokoumnije sadržaje ostavljao sam po strani. Glavu sam punio romansama i viteškim pripovestima, gutajući Morgantea i Donijeve fantazije, sa žarom na kom bi mi pozavideo (tada još nerođeni) i sam gospar iz La Manče. Opčinjen ovim pričama, Firencu sam doživio kao igralište. Svoje gizdave vitezove na konjima slao sam u juriš niz Via del Korzo, jurio za gospama u nevolji preko mosta Ponte Vekio i zarobio zmaja pod velikom kupolom katedrale.

Izmišljajući te svoje pustolovine, počeo sam da crtam čudovišta. Zavirivala su s margina vežbanke u listove ispisane kaligrafskim slovima: majmuni s lavljim grivama, kunići na nogama skakavca,

divlji ljudi koji su puštali kljove kao Turci brkove. Moje crtanje postalo je kompulsivno, kao neka vočka isključila iz semena posade-nog tokom mojih prvih lutanja. Dok sam se ranije divio insektima radi njih samih – pasivno ih posmatrajući, kao u ogledalu – sada sam već imao želju da zabeležim ono što me okružuje. Stvarnost, sa svim svojim detaljima koji su mi izmicali i sluđivali me, počela je mojim izmišljotinama da daje ton nezanimljivosti i neuverljivo-sti. Ti su me detalji, priznajem, mnogo više zanimali nego celine (zahvaljujući, ipak, njihovoj jedinstvenosti), te je uskoro moja vežbanka pre nalikovala kasapskoj dasci sa svim onim raščereče-nim udovima – ušima, nosevima, odsečenim šakama i lebdećim očima.

Jednog jutra, nedelju dana nakon mog (neproslavljenog) dese-tog rođendana, moje tajno zadovoljstvo bilo je otkriveno. Pred kraj jednog vanredno zamornog časa algebre učitelj me je uhvatio kako crtam njegovu neobičnu ruku (troprstu šaku belih noktiju) kako steže pero, pa mi je oteo taj uvredljivi crtež s krila.

„Znači, ovim se ti baviš umesto da radiš.“

Na moj užas, zagledao se u onaj crtež okrećući ga prema svetlu u visini očiju. Izraz prekora na njegovom licu ublažen je izrazom nemog zaprepašćenja. Promeškoltio sam se na stolici kad me je ponovo osmotrio. Zatim je počeo da lista išarane stranice moje beležnice, lagano.

„Jesi li ovo ti...? Tomazo, sada budi iskren.“

„Jesam, gospodine.“

„Ti si sve ovo nacrtao?“

„Da, gospodine. Izvinite, gospodine.“

„Mislim, ovaj, nije ti otac pomagao?“

Zbunio me je tim pitanjem; usta mi zinuše u valov za muve.

„Tomazo“, učitelj je bio uporan, „zadržacu ti vežbanku.“ Rečeno mi je da se vratim kući. Trebalo je da u svojoj sobi sačekam da me pozovu. Uzalud sam lio vrele suze. „Hajde, požuri, momče. I ne dangubi, jer ću saznati za to.“

Olovnih nogu, zavijajući kao lovačko pseto na mesec, napra-vio sam nekoliko koraka ka kuhinjskom stepeništu. No, učitelj nije mogao da dočeka da izađem na vrata. Ispuštajući gadan vonj

od uzbuđenja, progurao se pokraj mene na stepeništu, a listovi beležnice zalepršali su u njegovoj ruci kao ptičja krila. „Iš! Idi već jednom! Tvoj ujak i ja doći ćemo za tobom.“

Ah, kako sam samo grizao nokte na tom užasnom putu koji me je vodio na zapad. Razmišljao sam da uđem u Duomo i molim za božju pomoć. No, kao i svi grešnici iz predvorja pakla, bio sam osuđen na život bez nade za pomilovanje.

U očevoj kući sve je bilo tiho. Užasavajući se predstojeće bure, sakrio sam se u svoju sobu, gde mi one bezosećajne igračke (drveni konjići i vojnici koje sam na rođenju dobio na poklon od Rajmondija) nisu ponudile nikakvu utehu. Mora da sam bio zaspao iscrpljen jecanjem kad me je iz sna trglo kucanje na vrata; na zidu primetih prašnjavosivi odraz večernjeg neba. To me je moja najnovija dadi-lja pozivala, računajući na autoritet svog višeslojnog podvoljka, da siđem u očev studio.

Stajali su zajedno, tri neprilične figure iz različitih sfera mog života, poređani spram zida. Učitelj je (surova izdajica) držao moju beležnicu preko bedara. Otac je, pomalo nestabilan na nogama nakon dugih sati strpljivog rada, imao čudan izraz na licu.

„Pridi“, kazao je ujak. „Sedi.“

Tamo je bio sto i ispod njega stolica. Na stolu se nalazio raširen tabak papira, pritisnut s tri štapića ugljena.

„Uzmi taj ugljen.“

Učitelj mi je postavio bistu Homera od alabastera ukraj stola. Otac je, s nešto manje ubeđenja, rasporedio voće u činiji – grožđe, breskve, čupave kajsije – pored biste. Nije me udostojio ni pogleda pre no što će se uspraviti i odmaknuti.

„Hajde sada, dečko moj“, rekao je Umberto. „Želimo da nam nacrtas, što vernije umeš, predmete koje smo stavili ispred tebe.“

Uzeh najtanji štapić ugljena. Uradih kako mi je rečeno.

Slepi Homer je u svom papirnom okviru njušio činiju s voćem. Nije mogao da vidi, kao što sam mogao ja, duboki ožiljak na zrnu grožđa, ni njegov lepljivi iscedak, niti natrulo nagnječenje na tam-nom rumenilu breskvinog mesa. Pošto sam to savladao, potpuno sam se udubio u raznobojnu šaru na činiji, kad otac ispusti neki

promukli krik. Na papiru se pojavi crna mrlja u obliku pauka kad mi ga je oteo sa stola.

„Ovo je neka vradžbina“, kazao je Anonimo, vitlajući crtežom i marširajući tamo-amo ispred astala. Osećao sam strujanje vazduha koje su podigli rukavi i peševi njegove otkopčane košulje.

„Ili možda pre – znak nasleđa?“ Namignuvši mi (što je samo po sebi bilo dovoljno zaprepašujuće), ujak Umberto dobacio mi je novčić. Trgoh se kad je zveckajući po mom stolu pao na pod od cigala. Bila je to moja prva zarada.

„Dajte mu nešto drugo da nacрта“, predložio je moj uzbuđeni učitelj, tapšući vrhovima prstiju kao neka ushićena devojčica.

„Šta, na primer? Sikstinsku kapelu?“

„Portret svog oca.“

Anonimo je odmahivao glavom. Uzmicao je pred njihovim preklinjujućim pokretima kao od zvečarki. Umberto je, međutim, uspeo da ga nagovori, gurkajući ga prijateljski da sedne na stolicu koju mu je učitelj prineo.

„Ne brini, *papa*“, kazao sam, prekrstivši noge da se ne bih upišio. „Nacrtaću te da budeš lep.“

„Samo požuri.“

Okrenuo sam onaj iscrtani papir na čistu stranu. To sam lice mogao da nacrtam i po sećanju, s onom njegovom snažnom vilicom, moćnim izražajnim nosom i masnom crnom kosom koja se uporno kovrdžala iznad ušiju. Ujak Umberto je stao iza mene uhvativši se za naslon stolice. Nije prestao da mi diše iznad glave (vazduh mu je uz zvižduk izlazio iz nozdrva) sve dok mi u bolno iznurenim prstima nije ostao samo patrljak ugljena. Smatrao sam da sam oca dobro nacrtao, iako je lagani osmejak – čoveka koji je dobrodušno pomiren sa svetom – bio sumanuto proizvoljan, bez ikakve veze s modelom. Najzad, a činilo se da i sama kuća stoji napeto iščekujući ishod, očeva ruka je zaustavila moju. Dlan mu je bio vreo i vlažan. Ispratio sam pogledom njegovu ispruženu mišicu, ne verujući baš sasvim da se u nešto nastavlja.

Očev glas je podrhtavao: „Dovoljno je uradio.“ Krajičkom oka primetih da je vlažnim vrhom jezika olizao suve, ispucale usne. „Dokazao je koliko vredi.“

2

Kepec-pita

Čudno kako čovek može godinama da kaska utabanom stazom, tupo uljuljkan njenom izvesnošću, sve dok mu neki slučajni susret, prvi iskorak u vresište kraj drumu, zanevek ne izmeni putanju. Imao sam ja svojih zadovoljstava u danima koji su prethodili opisivanju. Niko ne obraća pažnju na deformisano dete koje luta naokolo; uniženo svojom beznačajnošću, ono ne zaslužuje čak ni uvredu. Pokušajte onda da zamislite šta bi bilo da me je ujak Umberto zaobišao na trgu – da nikada nisam naučio da držim olovku – i da mi učitelj nije oteo onaj crtež s krila. Da li bih doživio da budem oronuli starac živeći od milostinje i otpadaka? Zapravo se dogodilo da me Fortuna nije ostavila na cedilu. Kad sam ono nacrtao očeve crte lice, uspravila je glavu i obratila pažnju na mene. Izvinula je obrvu na moj neočekivani talenat. *Umešala se*.

„Više nećeš ići na časove kod ujaka“, objavio je otac. „Ja ću te učiniti slavnim. Naše ime ostaće zabeleženo u istoriji.“

Kako se brzo, kako zapanjujuće, popravio moj status. Ujutro bi mi se Anonimo nasmešio. Zviždukao bi nešto kroz zube, promrsio mi kosu i ohrabrio me da uđem u njegov studio, gde bi me posadio da sednem, kao kakav lav sa zagrobnog spomenika, kraj njegovih nogu. Otvorio bi primerak Čeninijeve knjige s mnoštvom obeleženih stranica (*Il Libro dell'Arte*, taj nezaobilazni kompendijum praktičnih saveta i neopisive retorike) i čitao mi o uzvišenom